

NH-NYTT

MEDLEMSBLAD FÖR FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER
 BULLETIN OF THE ASSOCIATION OF SCANDINAVIAN PAPER HISTORIANS
 MITTEILUNGEN VON DEM VEREIN NORDISCHER PAPIERHISTORIKER

Årg. 9 1981 Juni

Nr 2

Redaktör: Erik Witting, Torngatan 64, S- 542 00 Mariestad

NPH-7

PAPIRHISTORISK KONFERANSE I BERGEN

FORENINGEN NORDISKE PAPIRHISTORIKERES 7. MÖTE 13. - 16. JUNI 1981

LÖRDAG 13. JUNI.

- 9.30 Ola Bertelsen ønsker velkommen og gir generell praktisk informasjon om konferansen til alle deltagere (så vel de som er som de som ikke er medlemmer av NPH (Foreningen Nordiske Papirhistorikere)).
 <Lokale Hotel Norge>
- 10.15 Fil. lic. Jan Olof Rudén redegjør for en ny transportabel vannmerkeleser. <Lokale Hotel Norge>
- 10.30 PANELDISKUSJON: Hvordan skal vi best sikre våre forfedres dokumenter, slik at de kan leve videre gjennom tidene; og hvordan kan vi se til at vår egen tids mange dokumenter kan bevares i århundredene fremover. Fra panelet vil følgende innlede diskusjonen:
 Kurt K. Karlsson, Helsingfors
 Brynjulf Fosse, Bergen
 Øystein Wendelbo, Bergen
 Hans Berent Fasmer, Alvøen
 Ola Bertelsen leder diskusjonen. Etter innledeerne er ordet fritt for de som er til stede. <Lokale Hotel Norge>
- Lunch på Hotel Norge
- 16.00 Bergen kommune gir mottagelse for deltagerne og åpner PAPIRHISTORISK KONFERANSE I BERGEN 1981 i Schötstuene.
- 20.00 Åpningsmiddag i Schötstuene.

SÖNDAG 14. JUNI.

- 13.00 Lunch på Gamle Bergen Tracteursted.
- 14.00 **NPH-7.** Arsmöte for Foreningen Nordiske Papirhistorikere. Eget program for dette blir sendt ut separat.
- 18.00 (ca.) Middag på Gamle Bergen Tracteursted.

MANDAG 15. JUNI.

Alle lokaler på Arstadvollen.

- 9.15 Fakultetsbibliotekar dr. med. Øystein Wendelbo vil redegjøre for og demonstrere enzymatiske arbeidsmetoder ved papirkonservering. <Lokale Universitetsbiblioteket, Arstadveien>
- 10.30 Dosent dr. med. Per R. Flood vil redegjøre for bruk av elektronmikroskopet ved papirstudier. Han vil demonstrere elektronmikroskopet i funksjon, og vise fibre fra papir og papyrus - og ikke minst papir av ulike aldre. <Lokale Anatomisk Institutt>
- 11.45 Arkivkonservator Brynjulf Fosse vil redegjøre for en ny metode til å restaurere fuktighetsskadet arkivmateriale og bøker. <Lokale Konserveringsbygget ved Statsarkivet i Bergen>
- 13.00 Enkel lunch ved Det medisinske fakultet.
- 14.00 Dr. Richard L. Hills will talk about the "Introduction of Wove Paper in England". <Lokale Statsarkivet i Bergen>
- 14.30 Statsarkivar Egil Övrebö vil orientere om Statsarkivets restaureringsoppgaver, og det vil bli gitt omvisning i arkivmagasinene og restaureringsverkstedet. <Lokale Statsarkivet i Bergen>

Middag på Hotel Norge (eller der deltagerne ønsker innta den).

TIRSDAG 16. JUNI.

- 9.00 Besøk på Alvöens Papirfabrik utenfor Bergen. Cicerone er Hans Berent Fasmer, som også vil fortelle om Alvöens historie.

På Alvöen vil dessuten diplomingeniör Kurt K. Karlsson, Helsingfors ta opp spørsmålet: Bör ett land ha egen produktion av dokument- och säkerhetspapper?

Konferansen avsluttes ved lunchtid.

Det er bare programmet 14. juni kl. 14 som ikke er ment for andre enn NPH-medlemmer.

Ola Bertelsen og Gunnar Christie Wasberg er verter for deltagerne.

Dr. Oskar Garstein will be host for the English participants.

Aase L. Fosse er vert for de medfølgende.

PAPIR OG VANNMERKER I NORSKE LOVHÅNDSKRIFTER
FRA 1500-ÅRENE

av
HAAKON M FISKAÅ

Del 2

Lovhåndskrift A M 87 qv

En notis på tittelbladet i skriftet som består av 162 kvartblad viser at det i sin helhet ble skrevet av en og samme person et sted i Norge i 1566. Det er 3 forskjellige papirkvaliteter i håndskriftet, en i de første 106 bladene, en annen i blad 107-61 og en tredje i blad 162 f. Denne variasjon av papir tyder på at skriveren måtte skaffe mer papir flere ganger ettersom arbeidet skred frem og derfor måtte han nøye seg med andre kvaliteter enn de han hadde brukt før.

Papirkvalitet 1 viser et vannmerke som forestiller en bukk med horn og skjegg, på vandring langs en bindetrådlinje på en sokkelramme med følgende påskrift: "ETMOND DENISE" (fig 26). Dette viser at papiret var laget i Edmond Denise's papirmølle i Troyes i Frankrike, som han eiet 1552-91. (Le Clert: Le papier, T 2, s 318). Merket er identisk med Briquet 2864 og han nevner funn av slikt papir fra 1500-årene fra flere steder i Nederland.

Papirkvalitet 2 viser en to-hodet ørn som vannmerke med utslåtte vinger og en lukket krone over hodene (fig 27). Merket er identisk med Briquet 306 som han registrerte i Wiesbaden fra 1556. Det ble tilvirket av papirmøller i Elsas-Lothringen (Briquet I s 31 f). Papiret er egenartet fordi enkelte bunntråder i vedkommende papirform avsatte tykkere linjemerker på papiret som av den grunn fikk et riflet utseende.

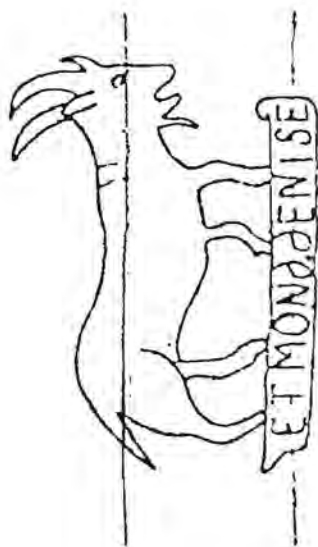

fig. 26

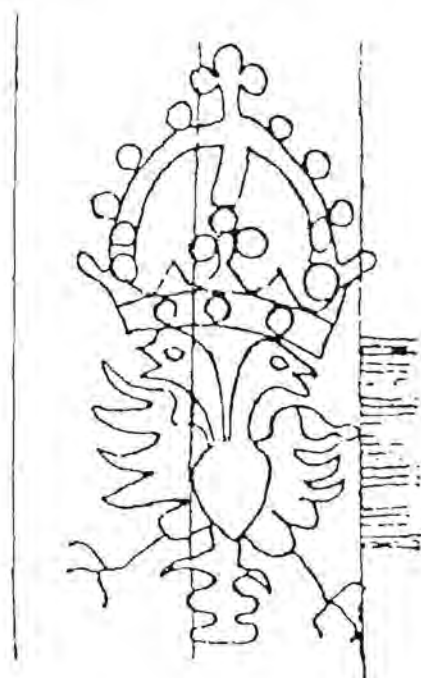

fig. 27

I papirkvalitet 3 viser vannmerket en hund på vandring mot venstre over en kunstferdig sokkel med påskriften "NIVELLE" (fig 28). Denne innskriften godtgjør at papiret ble laget i Jean Nivelles papirmølle i Troyes i 1535-69, som var den perioden han eiet bedriften. Briquet fant dette vannmerket i papir fra 1560-70-årene i nederlandske, belgiske og vesttyske byer.

Lovhåndskrift D B 34 qv

Dette lovskriftet antas å være skrevet i Bergen omkring 1590. (Kfr Chr Vidensk Selsk's forh 1878 nr 14 s 25). Det består av 253 kvartblad, men mange av disse er blanke.

Vi finner 2 papirkvaliteter i skriftet, den ene omfatter omtrent alle blad med tekst og den andre kvaliteten omfatter ca 50 blanke blad. Begge papirkvaliteter virker riflet. Som regel består leggingen av 3 folioark per legg, men noen ganger bare av 2 ark, trolig fordi skriveren måtte kassere enkelte ark under arbeidet.

I papirkvalitet 1 finner vi et vannmerke som forestiller et lite våpenskjold med hjerte pyntet med 3 blomster og plassert i skjoldfeltet. På hver side av skjoldet finner vi en B til venstre og en G til høyre. På øverste skjoldkant er det festet et høyt kors med en slange som snor seg oppetter det (fig 29). Briquet mener at papir med dette vannmerket ble tilvirket i omegnen av Braunschweig der hjertet i eldre tid forekom i byens våpen. (Briquet II, s 257).

fig 28

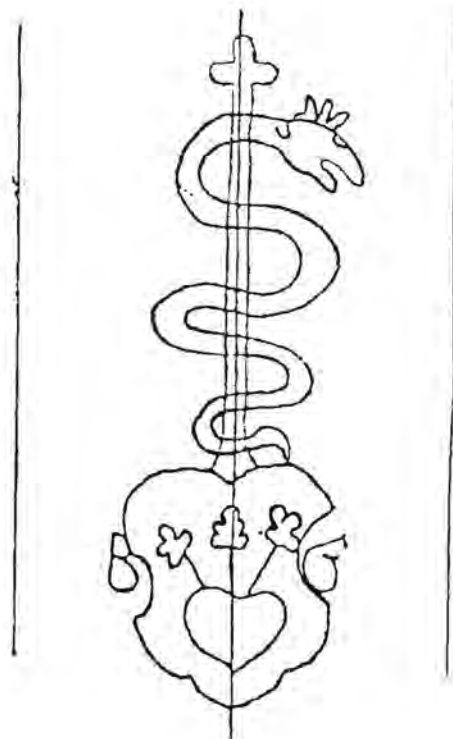

fig 29

I papirkvalitet 2 som består av blanke blad viser vannmerket et hjul tegnet 2-streket med øker og nav (fig 30). Det svarer nær til Briquet 13234 men er litt mindre enn det. Han fant sitt v/m i papir fra 1584 i Poznan og noterte varianter fra en rekke tyske byer fra 1580-90-årene. Hjulmerket forekom som familievåpen i Padua i eldre tid og ble senere nyttet som v/m i italiensk papir (Briquet IV, s 656).

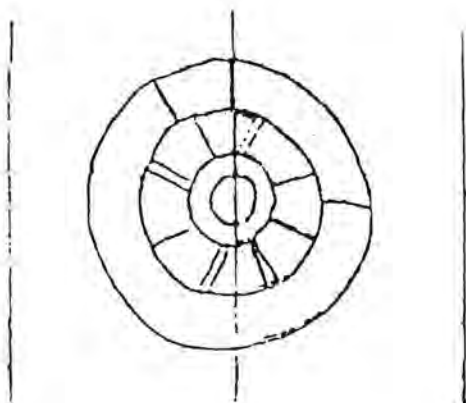

fig 30

Lovhåndskrift D B 20 fol

Denne lovboken fra 1590 er en avskrift av Codex Tunsbergensis som befalingsmannen på Akershus skjenket til Christopher Hanssen en gang da denne besøkte slottet. Vi vet ikke hvem han var, men det er mest sannsynlig at han var en høy embetsmann som hadde bruk for lovboken. Den eneste person av dette navn i samtiden som er kjent fra distriktene omkring Akershus og som det kan vaere tale om i perioden 1586-1600 er byfogd Christopher Hanssen i Fredrikstad. Senere ble han borgermester i byen og sist fogd i Tune. (Norske Herredags-Dombøker. B.I.:5, s 378).

Håndskriftet som har 61 blad i folioformat faller tekstmessig i 3 avsnitt med 8 forskjellige papirkvaliteter. I de første 32 bladene er det en kvalitet, i blad 33-38 finner vi kvalitet 2, i blad 39-44 er det 2 forskjellige kvaliteter, i blad 45-58 er det 3 kvaliteter, i blad 59-61 en kvalitet. Alle disse papirtypene har sine individuelle vannmerker.

I første papirkvalitet viser vannmerket en lilje omgitt av en sirkel med vedhenget "4 W R" nederst (fig 31). Av dette fremgår at papiret er laget av en papirmølle i Strassbourg for boktrykker Wendelin Riehl eller hans etterfølgere. Merket er identisk med Briquet 7124 som han fant i papir fra 1585.

I papirkvalitet 2 viser vannmerket en liten lilje i et miniskjold (fig 32). Merket likner Briquet 7161 som han regnet for å vaere fransk. (Briquet II, s 394).

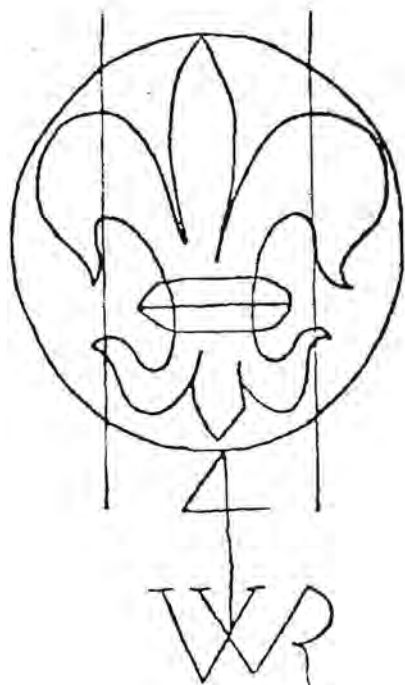

fig 31

fig 32

Vanmerket i 3. papirkvalitet viser et skjold med åpen krone øverst, med baselstav i feltet og med 3 små ringe eller perler som vedheng nederst på skjoldspissen (fig 33). Disse detaljene godtgjør at papiret er laget av Dürings papirmølle ved Basel. Briquet fant et tilsvarende vanmerke i byarkivet i Amsterdam fra 1590.

I 4. papirkvalitet viser vanmerket en kronet ørn med utspilte vinger, sprikende klør, en stilisert hale og med en F på brystet (fig 34). Denne bokstaven røper at papiret ble laget av Hildebrandts papirmølle i Frankfurt a M. Samme papir med samme vanmerke ble brukt til nedskrivning av en dom i Gran på Hadeland 10.12.1593 av fogden der. Det ble også brukt til et pantebrev datert Oslo 26.4.1597.

fig 33

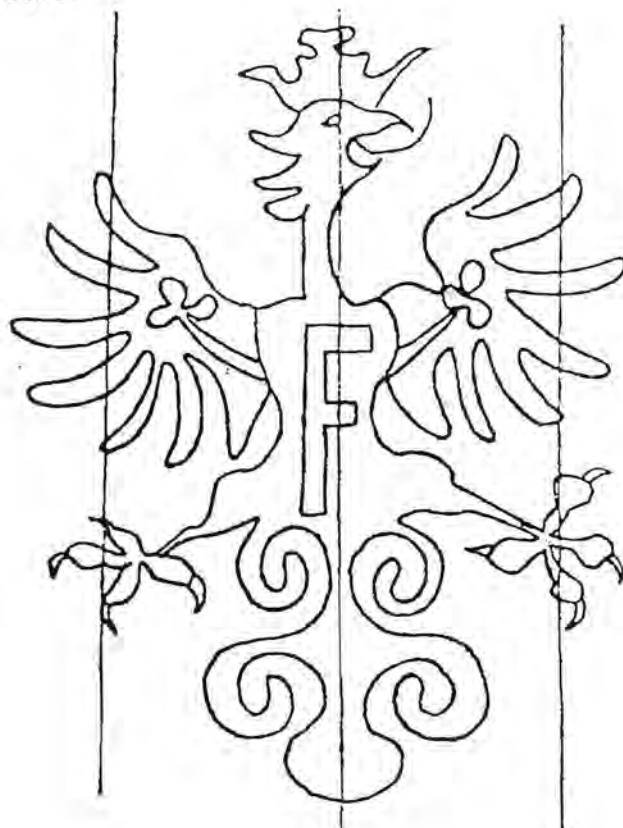

fig 34

I 5. papirkvalitet støter vi på et meget sjeldent vanmerke som Briquet gjengir en variant av i speilvendt stilling og omtaler som et funn i Rusland fra 1567 (Briquet 1865). Merket viser et våpenskjold oppdelt i 4 felter av en horisontal og en vertikal linje som skjaerer hverandre i sentrum av skjoldet. Øverst på skjoldkanten er det et amalgamert initial AV og i de øverste skjoldfeltene er det et oksehode i en-fase stilling tilvenstre og en griff tilhøyre. I de 2 nederste feltene er det en menneskearm tilvenstre og et oksehode i profil stilling tilhøyre (fig 35). I lov-håndskrift D B 11 fol. finner vi en variant av dette vanmerket.

I 6. papirkvalitet gjengir vanmerket toppstykket av en bispestav som også forekom i Basels byvåpen og vel derfor ble tatt opp som v/m av papirmøller i omegnen av byen (fig 36). Vårt v/m er ikke registrert av Briquet, men han har et merke som han fant i Mæstricht fra 1580-årene.

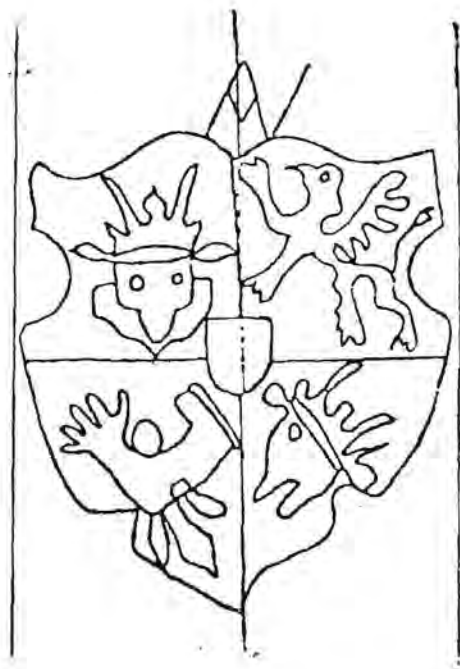

fig 35

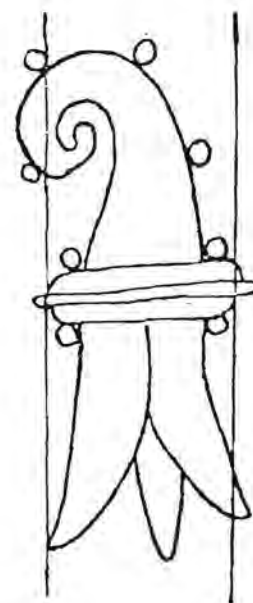

fig 36

Vanmerket i 7. papirkvalitet viser et lite kronet skjold med en baselstav i skjoldfeltet og med initialet H N som vedheng på skjoldspissen nederst (fig 37). Merket forekommer ikke hos Briquet, men det svarer nær til hans nr 1345 som han fant i byarkivet i Basel fra 1580-årene. Initialet H N antar man kan tyde på at papiret er laget av Nicolai Heuslers papirmølle i nærheten av Basel.

Papir 8 som omfatter bladene 59-62 viser et vanmerke som forestiller et kronet skilt med hengende posthorn i feltet (fig 38). Posthornet ble brukt som isolert vanmerke allerede i 13-1500-årene. Senere ble det lagt inn i en sirkel og deretter i et skjold utstyrt med krone. Denne figuren dannet overgangen til de kunstnerisk utførte posthorn som er brukt i postmerkene siden 1700-årene.

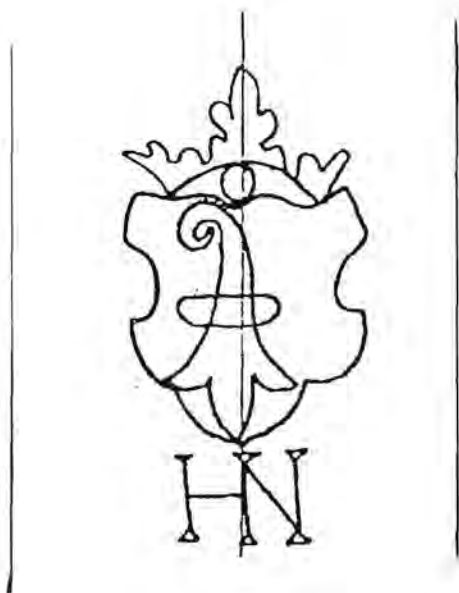

fig 37

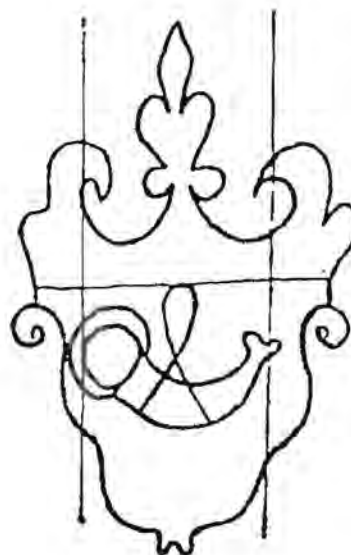

fig 38

Lovhåndskrift D B 30 qv

Dette skriftet er et utdrag av kong Magnus Lagabøters Landslov og av gamle retterbøter. Det består av 30 kvartblad og ble skrevet i 1591 av en skriver " L T " i Tunsberg. Han paginerte hver side i håndskriftet ikke bare hvert av de 7 leggene slik man ofte gjorde.

Vanmerket i papiret viser en liten kanne med krone og blomst på lokket (fig 39). Slike kanne-vanmerker ble brukt av franske papirmøller i 1500-årene, især i Auvergne. Der utstyrte man kannefiguren med krone kombinert med en blomst på lokket slik det er gjort med nærværende vanmerke (Kfr lovhåndskr D B 28 q v, s 4).

fig 39

Lovhåndskrift D B 11 fol

Denne lovbooken har 150 blad i folioformat og ble skrevet av en skriver hvis initial var " I C W ". Vi vet ikke hvem han var, men han opplyser at skrivearbeidet var ferdig 1 oktober 1595.

Boken er bygget opp av 3 papirkvaliteter. De første 96 bladene er av et tykt og noe stivt papir, men senere blad av samme papirtype er av en tynnere kvalitet som viser samme vannmerke.

Innimellom disse tynnere bladene er det lagt 2 av en annen kvalitet, nemlig blad 143 og 144. Dessuten er de siste bladene i skriftet av en 3. papirkvalitet.

Alle kvaliteter har sine individuelle vannmerker derav et par med sjeldne former og utstyr. I første papirtype er vannmerket formet som et våpenskjold oppdelt i 4 felter av en vertikal og en horisontal linje som krysser hverandre (fig 40). Merket er en variant av v/m 35 på side 22 der det er nærmere omtalt.

De 2 innskutte bladene - s 143 og 144 - viser likeledes et våpenskjold som vannmerke. Det er også delt opp i 4 felter. I øverste høyre felt er det en løve i oppreist stilling og i nederste venstre er det blant annet en figur som trolig forestiller en øgle. De 2 andre feltene er bare belagt med 3 skrå linjer. Som vedheng til skjoldspissen nederst er initialiet L B festet (fig 41).

Dette vannmerket er identisk med Briquet 1075 som han registrerte i papir fra 1587 i Karlsruhe foruten i en rekke varianter fra 1580-1590-årene i nederlandske, vesttyske og sveitsiske byer.

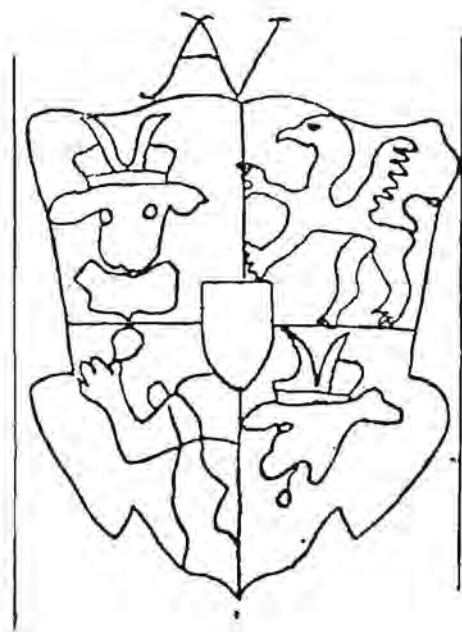

fig 40

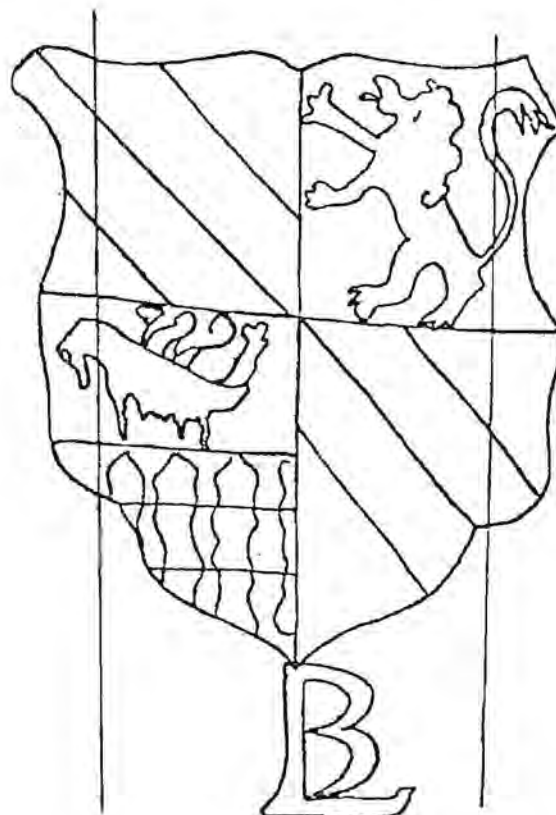

fig 41

Vannmerket i siste legg bakerst i håndskriftet viser en kanne med krone og halvmåne både på selve kannen og på lokket (fig 42). Merket likner noenlunde et tilsvarende v/m som er beskrevet på side 24 foran.

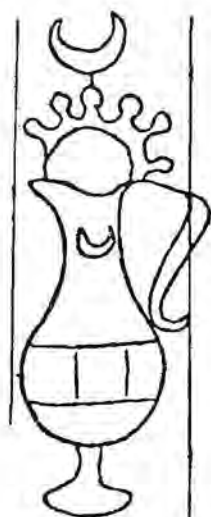

fig 42

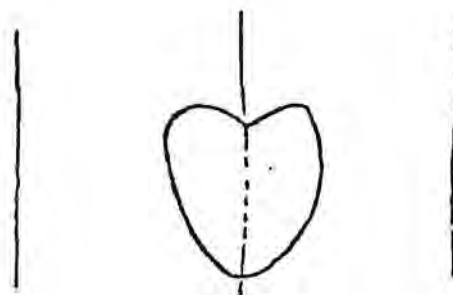

fig 43

Lovhåndskrift D B 13 fol

Håndskriftet består av 247 folioblad og faller tekstlig i 2 hovedparter, den første som spenner over blad 1-214 ble skrevet i Bergen av Sander Maenn (Mehn) i 1596. Den omfatter den egentlige lovbooken foruten en rekke retterbøter, mens den andre parten som spenner over blad 215-247 i alt vesentlig består av vedtekter og andre aktstykker fra perioden 1613-33. Denne parten ble nedtegnet av 6 forskjellige skrivere.

I selve lovbooken er det 4 forskjellige papirkvaliteter og dessuten ble 2 folioark av Pro Patria-papir fra 1700-årene brukt til inbindingen.

Første papirkvalitet omfatter blad 5-68 og i hvert annet blad er det et lite hjerte som vannmerke. Det ble preget inn i papiret av en tilsvarende figur som var festet til en bindetråd i papirformen (fig 43). Papir med hjertevannmerker ble for det meste tilvirket i Frankrike, især i Auvergne i 13-1500-årene.

Til bladene 69-112 og 117-220 brukte Sander Maenn 73 folioark og i dette papiret finner vi 2 varianter av et vannmerke som forestiller 2 dobbelt-tårn på hver sin sokkel med initialen H (fig 44a, 44b).

Til registeret over selve lovbooken benyttet Sander Maenn en papirkvalitet som viser et lite våpenskjold som vannmerke (fig 45). Det er delt vertikalt etter midten. I høyre felt er det 6 skrå linjer og i venstre felt en uklar figur. Merket er identisk med Briquet 923 som han fant fra 1590-årene i flere tyske byer.

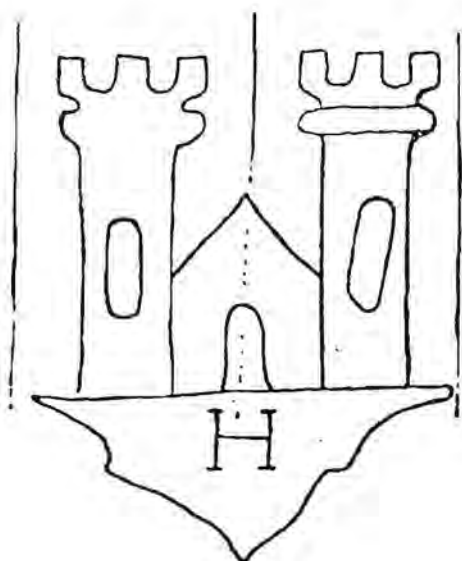

fig 44a

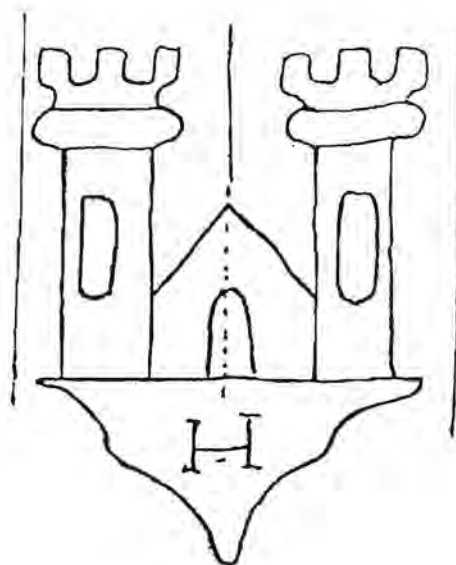

fig 44b

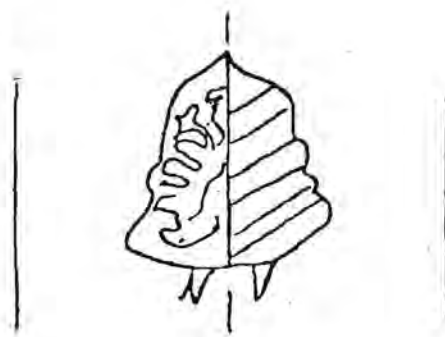

fig 45

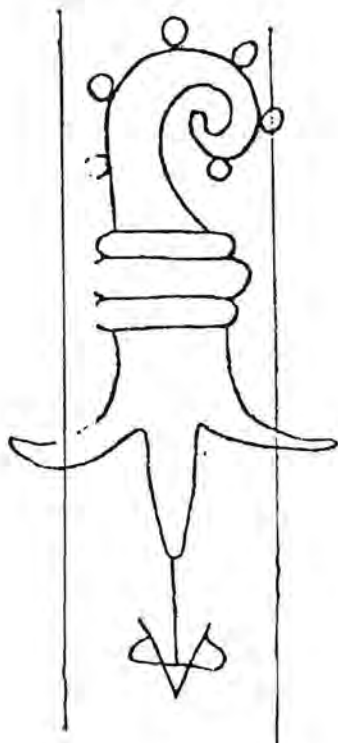

fig 46

fig 47

Da håndskriftet ble bundet inn lenge etter at det var skrevet la man inn 32 blad av blankt papir trolig for at man her kunne føre inn nyere lover og retterbøter. Vanmerket i dette papiret viser en Baselstav forsynt med papirmaker Dürr's personlige merke (fig 46). Han eiet en papirmølle i Basel. Merket er identisk med Briquet 1305 som han fant fra 1597 i Neuchatel.

Lovhåndskrift D B 38 qv

Denne lovboken har 234 blad og ridefogd Christen Jensson i Tunsberg len skrev de første 225 bladene i 1597. Det var trolig hans sønn Jens Christensen som skrev resten av bladene. Han bodde på Eidsten gård i Berg sogn i Brunlanes. (NgL, IV, s 759 f).

Boken består av 3 papirkvaliteter som hver har sitt spesielle vanmerke. Første papirkvalitet har et våpenskjold med åpen krone. Skjoldet er oppdelt i 4 felter av en horisontal og en vertikal linje. I de øverste feltene er det et tårn i venstre felt og en ørn med utspilte vinger i høyre. I de nederste feltene er det en løve med høyre front i venstre felt og en løve med venstre front i høyre felt. Som appendiks til skjoldspissen henger en hund (fig 47). Dette vanmerket er identisk med Briquet 2291 som han fant i papir fra 1587 i Karlsruhe. Han noterte ellers en rekke varianter av merket fra 1590-årene i flere nederlandske og vesttyske byer.

Vanmerket i papirkvalitet 2 viser også et våpenskjold med åpen krone og to tårn i skjoldfeltet. Mellom disse er det plassert en tohodet ørn og til skjoldspissen initialiet " W.R " som appendiks (fig 48).

I 3. papirkvalitet viser vanmerket en basilisk som holder en bispestav i nebbet og et hus med det ene benet (fig 49). Dette merket svarer noe nær til Briquet 1383 som han fant i nederlandske, tyske og sveitsiske byer fra 1590-årene. Basilisken med hanehode, øglevinger og slangehale var en del av Basels byvåpen i 1500-årene og av den grunn nyttet papirmøller i omegnen av byen dette motivet som vanmerke. (Briquet I, s 113).

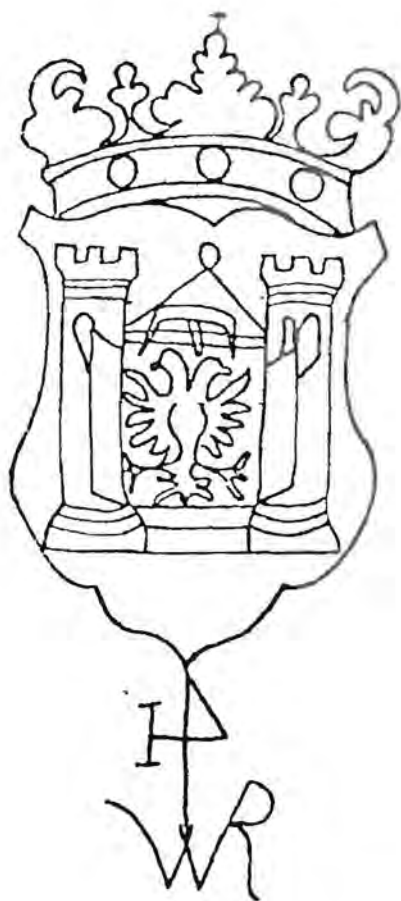

fig 48

fig 49

Lovhåndskrift D B 12 fol

Dette håndskriftet består av 235 folioblad, derav et par blad uten tekst. I de første 122 bladene er kong Magnus Lagabøters Landslov nedtegnet og i blad 124-195 er en rekke gamle retterbøter og andre aktstykker tatt med. De første 195 bladene ble skrevet av en og samme person. Han avsluttet arbeidet med følgende bemerkning: "Anno 1600 thendt 18 Juni bleff thenne Lougboig fuldandt med alle sine Cappiteller baade udi lougen oc Retterbøderne".

Den andre delen av håndskriftet omfatter blad 196-233. Der ble en rekke retterbøter og andre offentlige aktstykker nedtegnet av forskjellige skrivere i første halvdel av 1600-årene. Hvor dette avskrivningsarbeidet ble gjort viser følgende notat på baksiden av bokbindets første perm: "Thenne bough hører mig Christoffer Biørnsson (Darre) till och haffuer ieg ladet hinde utskriffue her udj Thrundhiem aff Hans Pedersøns Norges Riges Candtslers Lougbough then 25 October Anno 1604". (NgL IV, s 753).

Håndskriftet er bygget opp av 3 papirkvaliteter, en i de første 195, en annen i de 37 bladene som utgjør 2. del av skriftet og en 3. i noen blanke forsatsblad og blad som er klebet til baksidene av permene i bindet.

I papirkvalitet 1 viser vannmerket en ørn med antydnet hette på hodet, utbredte vinger, sprikende klør og en liten Baselstav på brystet med et vedheng på halen i form av et romerkors kombinert med 3 små ringer (perler). (Fig 50.)

Dette vannmerket er bare kjent fra papir i Soleure i Sveits fra 1593 (Briquet 1369). Han har anført at papir med dette v/m ble laget i Basel av Nicolaus Heusler.

Han hadde kontrakt med papirfabrikant Hildebrandt i Frankfurt a M om leveranse av slikt papir til ham, men i dette skulle ørnen ha bokstav F på brystet (Briquet I s III og Gutenberg-Jahrbuch 1937, s 13).

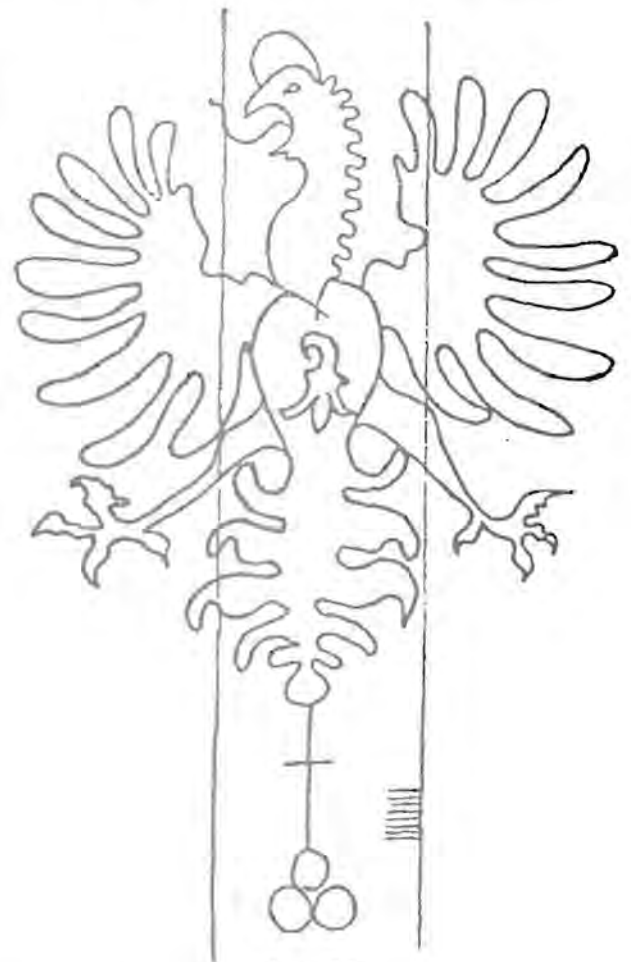

fig 50

Papirkvalitet 2 viser et kronet skjold som vannmerke med en lilje i midtfeltet og som vedheng nederst på skjoldet et 4-tall med initialet W R (fig 51). Dette vannmerket likner Briquet 7210, men er noe større. F Heitz fant merket i papir fra 1590-årene i Strassbourg. Briquet opplyser i bind 3 s 395 at papir med dette v/m ble solgt til Holland og derfra videre til Norden via Hansabyene i Nord-Tyskland.

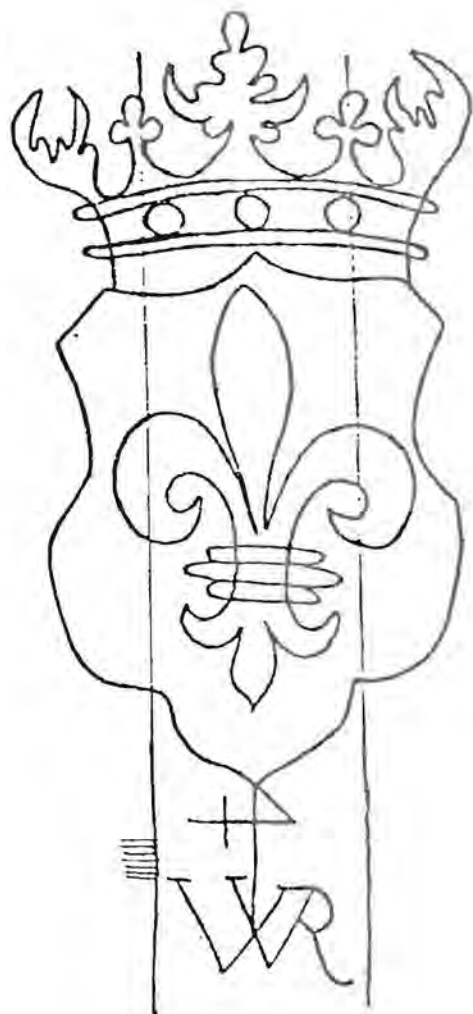

fig 51

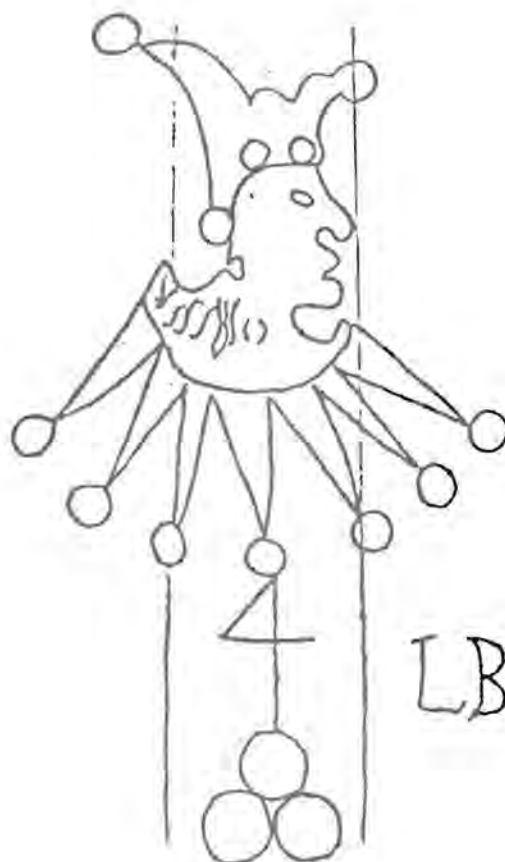

fig 52

Papirkvalitet 3 var forsynt med et "Narrekappe"-vannmerke (fig 52). Navnet skriver seg fra den narrehetten figuren har på hodet og den kransen av 7 perler den har om halsen. I 1600-årene var dette v/m meget populaert og ble kalt "Fools cap" i England, visstnok etter det italienske "foglio capo" som var navn på en spesiell papirkvalitet (Briquet IV s 788). Men narrekappemerket er eldre enn det engelske "Fools cap". Det ble brukt meget av tyske papirmøller særlig ved øvre Rhinen der det forekom allerede i 1540-årene. Adskillig av slikt papir ble laget av Dürr's og av Heuslers møller i Basel og i 1600-årene for Wendelin Riehl i Strassbourg. (Briquet IV s 788).

Ut fra de opplysninger som er gitt her om papiret i norske lovhåndskrifter fra 1500-årene, kan vi slå fast at materialet i stort sett var tilvirket i Sveits, Sydtyskland og Frankrike, særlig da i Basel, Frankfurt a M, Strassbourg, Elsas-Lothringen og i Troyes i Frankrike. Det er også klart at Briquet og andre fant tilsvarende papirkvaliteter fra 1500-årene især i byer som Bryssel, Bremen, Hamburg og Lübeck. Briquets bemerkning, gjengitt på side 29, om at det meste av papiret ble solgt til Holland og videresolgt derfra via Hansebyene i Nordtyskland til Norden, er en god bekreftelse på resultatet av nærværende undersøkelse.

Følgende forkortelser er brukt i oversikten:

- A M = Den Arnamagneanske Samling i København
- Briquet = Charles M Briquet: Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier. T 1-4. Paris 1907.
- C = Håndskrift i Kungliga Biblioteket i Stockholm
- D B = Håndskrift i Deichmanske Bibliotek i Oslo
- N 5 L = Norges gamle Love, 1-4. Chra 1846-85.
- N R = Norges Rigsregistranter. B.6, Chra 1877.
- Thott = Håndskrift i Det Kongelige Bibliothek i København
- U E O = Håndskrift i Universitetsbiblioteket i Oslo

NORDISK PAPPERSHISTORISK BIBLIOGRAFI

Supplement 2: 1979-1981

Med bidrag från Centrallaboratorium AB (Finland),
Gunnar Christie Wasberg (Norge) sammanställd av
Jan Olof Rudén (Sverige)

Samma urvalsprinciper som ligger till grund för Nordisk pappershistorisk bibliografi t.o.m. 1976 (NPH-Nytt 5 (1977):3) samt Supplement 1: 1977-1979 och samma klassifikationssystem har använts i detta supplement, som dels omfattar arbeten publicerade 1979-81, dels täcker luckor i tidigare bibliografier.

För tidskriftsartiklar och liknande används följande modell:

volym/årgång	år	häfte	sidor
23	(1930)	:5	, 5-10

I. <u>SYSTEMATISK AVDELNING.</u> Översikt	sida
0. Allmänt och blandat	33
1. Bibliografi	33
3. Allmän pappershistoria	33
4.21 Finland. Enskilda pappersbruk	33
4.31 Norge. Enskilda pappersbruk	34
4.4 Sveriges pappershistoria	
4.41 Sverige. Enskilda pappersbruk	34
5. Biografi	35
6. Pappershistorisk forskning	36
6.11 Filigranologins historia	36
6.12 Datering med hjälp av vattenmärken	36
6.14 Särskilda vattenmärken. Motivval	37
6.3 Pappershistoriska samlingar	37
6.4 Pappershistoriska sammanslutningar	37
6.41 Föreningen Nordiska pappershistoriker	37
7. Tillverkningsprocessens historia	
7.01 Råmaterial	37
7.02 Produktionsmedel	37
7.2 Tillverkningsgången	38
7.21 Industrihistoria	38
7.3 Den färdiga produkten och dess egenskaper	38
7.4 Bearbetning av produkten	38
9. Papper och avnämarna. Allmänt	39
9.2 Konservering. Restaurering	39

0. ALLMÄNT OCH BLANDAT

FLIFLET, Nils, Lösning på papyrusgåten. (NPH-Nytt 8 (1980): 2/3, 59-61)
Tidigare publ i Aftenposten 12/6 1978

KARLSSON, Kurt K, Två pappersmakarvisor /från Auvergne resp. Småland/
(NPH-Nytt 8 (1980): 1, 1-6) Ill, not

TARKIAINEN, Kari, En utställning om "Papper och vattermärken" i svenska
riksarkivet. (Nordisk arkivnyt 25 (1980): 2, 43)

THORESEN, G, Papir. (Emballering 10 (1979): 7/8, 9-11)

WASBERG, Gunnar Christie, Papirlappen forteller. (Østlands-Posten. Jule-
gjesten 23/12 1980)
Om bibelhandskrifter

1. BIBLIOGRAFI

Nordisk pappershistorisk bibliografi. Supplement 1, 1977-1979... smst av
Jan Olof Rudén. 8 s. /Duplic/

3. ALLMÄN PAPPERSHISTORIA

BAGER, Einar, Vattermärken 1503-1570-talet i Malmö stadsarkiv. (Malmö.
Malmö fornminnesförenings årsskrift 40 (1972), 26-45) Vm

BALCK, Joachim, Dissertatio historica de chartis. En delöversättning med
kommentarer av Jan Olof Rudén. Utg. av Föreningen Nordiska pappers-
historiker. Mariestad 1979. 30 s.

FISKA, Haakon M, Papir og vanmerker i norske lovhandskrifter fra 1500-årene.
Oslo 1981. 30 s. /Duplic/ Vm
Även i NPH-Nytt 9 (1981): 1, 2-15

KARLSSON, Kurt K, Paperinvalmistuksen historiaa. 1. (Bibliophilos 1979:1,
10-14)

SKIÖLD, Birgit, Japanskt handgjort papper. (Grafik, teknik, etik. Sthlm 1981,
71-76.) Ill

STENQVIST, Nils G, Papperet i undervisningen på Konsthögskolans grafikavdel-
ning. (Grafik, teknik, etik. Sthlm 1981, 6-12) Ill

WAHREN, Eric, Att göra papper — ett yrke med anor. (Becker-Notiser 1950)

4.21 FINLAND. ENSKILDA PAPPERSBRUK

Väsakoski

KARLSSON, Kurt K, Ruotsin setelien väärennyksiä Suomessa vuosina, 1820-40.
(Numismaatikko 15 (1979): 4, 131-134)
Om Johan Glas' förfälskningar av penningssedlar i Väsakoski

4.31 NORGE. ENSKILDA PAPPERSBRUK

Alvøen

Alvøens industriaera er slutt. (Norsk Skogindustri 1981:1, 28)

Gamle Alvøen innstiller driften. (Aftenposten 4/11 1980)

GIERLÖFF, Christian, Alvøen og Fasmerslekten, 1744-1944. Bergen 1944. 319 s. Ill

Hovedbygningen på Alvøen blir museum. (Norges Handels og Sjøfartstidende 4/3 1981)

Åven omtryckt i andra norska tidningar

Nytt Alvøen. (Aftenposten 17/2 1981)

WINGER, Odd, & SUNDE, Helge, Alvøen — enestående kulturmiljø truet. (Dagbladet 12/1 1981)

4.4 SVERIGES PAPPERSHISTORIA

BALCK, Joachim, Dissertatio historica de chartis. En delöversättning med kommentarer av Jan Olof Rudén. Utg. av Föreningen Nordiska pappershistoriker. Mariestad 1979. 30 s.

4.41 SVERIGE. ENSKILDA PAPPERSBRUK

Bråneholm

KLANG, Lennart, Bråneholm. (Tjustbygden 1979)

Fiskeby

VOORN, Henk, Gunpowder, nitre and paper. The /history of the/ paper mill of Louis de Geer. (Papierwereld 17 (1962): 5, 139-144, 149-152)

Jöransberg

LILJEDAHL, Gösta, Anteckningar om småländska pappersbruk. (NPH-Nytt 7 (1979): 3/4, 7-18, 8 (1980): 1, 15-35) Vm
Om Jöransberg, Stensholm, Röttle

Klippan

ATTELID, Tore, Då pappersmaskinen kom till Sverige. (Värld och vetande 28 (1979): 7, 210-216)

Tidigare publ i Pappershandlaren 38 (1955), 455-456, 459 och annorstädes

Lessebo

Den gamla konsten att tillverka papper. Växjö 1978. 13 s. Ill

HOLMSTRÖM, M, Här gör man ännu papper för hand. (Papper med tryck 1979: dec, 21-23)

HOLMSTRÖM, M, & TUNBJÖRK, L, I en glänta i mörkaste Småland. Här gör man ännu papper för hand. (Ny teknik/Teknisk tidskrift 1979: 27, 10-11)

Lessebo

JÖNSSON, B, LARSSON, I, & BENGISSEON, C, Konstnärer och brevskrivare kan få Lessebo att gå med vinst. (Cellulosa 1980:4)
Även publ i Kemisk tidskrift 92 (1980): 9, 96 ff

Röttle

LILJEDAHL, Gösta, Anteckningar om småländska pappersbruk. (NPH-Nytt 7 (1979): 3/4, 7-18, 8 (1980): 1, 15-35) VM
Om Jöransberg, Röttle, Stensholm

LILJEDAHL, Gösta, Filigranologi och psykologi. Tankar om en kuriös "felstavning". (NPH-Nytt 7 (1979): 2, 1-6) VM

Stensholm, SE ovan Röttle

Strömshof

ERICSON, Harry, Strömshofs handpappersbruk. (Från Borås och de sju häradena 1971, 89-94)

Trollhättan

ATTELID, Tore, Önans träsliperi i Trollhättan, Skandinavians första trämassefabrik. (Bokvännen 34 (1979): 5/6, 118-121)

Ösjöfors

ERICSON, Harry, Daniel och Samuel från Ösjöfors handpappersbruk i Rumsquilla socken. (NPH-Nytt 8 (1980): 2/3, 47-58)
Om Daniel Blomdahl och Samuel Blomberg

5. BIOGRAFI

Blomberg, Samuel Nilsson

ERICSON, Harry, Daniel och Samuel från Ösjöfors handpappersbruk i Rumsquilla socken. (NPH-Nytt 8 (1980): 2/3, 47-58)

Blomdahl, Daniel Nilsson SE ovan

Fasmer, släkten

GIERLÖFF, Christian, Alvøen og Fasmerslekten, 1744-1944. Bergen 1944. 319 s. Ill

Glas, Johan

KARLSSON, Kurt K, Ruotsin setelien väärennyksiä Suomessa vuosina, 1820-40. (Numismaatikko 15 (1979): 4, 131-134)

Om Johan Glas' förfälskningar av penningssedlar i Väsakoski

Grönvik, Anna

Anna (Nita) Grönvik 26.6.1901—7.7.1980. (NPH-Nytt 8 (1980): 2/3, 38-39)

LOEBER, Edo G, Nita Grönvik /död/. (NPH-Nytt 8 (1980): 2/3, 39)

LOEBER, Edo G, Nita Grönvik tod. (IPH-Information 1980: 1/2, 26)

- Jensen, Odd
Han som laget hundre tusen falske sedler. Boktrykker og kaptein Odd Jensen intervjuet. (Morgenbladet 26/5 1979)
- Klepikov, Sokrat Aleksandrovič
JENS, G A /Recension av Filigrani na bumagie ruskogo...1978 med biografiska notiser./ (NPH-Nytt 7 (1979): 2, 26)
- Lewenhaupt, Adam Casimir
LILJEDAHL, Gösta, Om en intressant svensk vattermärkessamling. (NPH-Nytt 7 (1979): 3/4, 19-22)
Avtryck av Adam Lewenhaupts inträdestal i Vitterhets, Historie och Antikvitetsakademien
- Liljedahl, Gösta
Gösta Liljedahl död. (Svensk papperstidning 82 (1979), 516)
- KARLSSON, Kurt K, Gösta Liljedahl in memoriam. (NPH-Nytt 7 (1979): 3/4, 5)
- LOEBER, Edo G, An Gösta Liljedahl. (NPH-Nytt 7 (1979): 3/4, 6)
- RUDEN, Jan Olof, Gösta Liljedahl 22.1.1908—31.10.1979. (NPH-Nytt 7 (1979): 3/4, 1-4). Ill, bibliogr
- Skog, Gustav
WITTING, Erik, Gustav Skog 14.5.1897—22.8.1979. (NPH-Nytt 8 (1980): 1, 36)

6. PAPPERSHISTORISK FORSKNING

- RUDEN, Jan Olof, Uppgifter för svensk pappershistorisk forskning i Riksarkivets pappershistoriska samling. (NPH-Nytt 8 (1980): 2/3, 40-42)

6.11 FILIGRANOLOGIENS HISTORIA

- LILJEDAHL, Gösta, Om en intressant svensk vattermärkessamling. (NPH-Nytt 7 (1979): 3/4, 19-22)
Avtryck av Andam Lewenhaupts inträdestal i Vitterhets, Historie och Antikvitetsakademien

6.12 DATERING MED HJÄLP AV VATTENMÄRKEN

- RUDEN, Jan Olof, Datering med hjälp av vattermärken. (Grafik, teknik, etik. Sthlm 1981, 64-65). Vm
- WASBERG, Gunnar Christie, Stavern på 1600-tallet. Dateringen av et kart. (NPH-Nytt 8 (1980): 1, 7-13). Ill, Vm, Zusammenfassung

6.14 SÄRSKILDA VATTENMÄRKEN. MOTIVVAL

BLADMARK, Anders, & JOHANSSON, Sven-Bertil, Narrar och vattenmärken. (NPH-Nytt 7 (1979): 2, 7-25). Ill
Forts och avslutning av artikelserie

6.3 PAPPERSHISTORISKA SAMLINGAR

JUHASZ, Lajos, München-diplomenes ervervelse og fordeling (Historisk tidsskrift 1979, 367-396)
Denne samling representerer store uutnyttede muligheter i vanmerkeforskningen (G C Wasberg)

RUDEN, Jan Olof, Uppgifter för svensk pappershistorisk forskning i Riksarkivets pappershistoriska samling. (NPH-Nytt 8 (1980): 2/3, 40-42)

6.4 PAPPERSHISTORISKA SAMMANSLUTNINGAR

RUDEN, Jan Olof, Gösta Liljedahls fond. (NPH-Nytt 8 (1980): 2/3, 43)

RUDEN, Jan Olof, Stiftung Gösta Liljedahl für papierhistorische Forschung. (IPH-Information 14 (1980): 1/2, 25-26)

6.41 FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER

RUDEN, Jan Olof, 6. Tagung der Nordischen Papierhistoriker in Helsinki. (IPH-Information 14 (1980): 1/2, 28-30)

RUDEN, Jan Olof, 10 Jahre Verein Nordischer Papierhistoriker, NPH, 1968-1978. (IPH-Information 12 (1978): 3/4, 42-43)

7. TILLVERKNINGSPROCESSENS HISTORIA (TEKNOLOGI)

7.01 RÅMATERIAL

HONGSLO, Arnulf, Papperet och dess kemi. (Grafik, teknik, etik. Sthlm 1981, 33-42) Ill

7.02 PRODUKTIONSMEDEL

ATTELID, Tore, Då pappersmaskinen kom till Sverige. (Värld och vetande 28 (1979): 7, 210-216)

STRÖM, Jan, Metallvirans epok är förbi — nu kommer plasten. (Kemisk tidskrift 92 (1980): 2, 78-79, 81, 83, 85)

7.2 TILLVERKNINGSGÅNGEN

Handgjort papper. Ett kompendium i papperstillverkning av Birgitta Samuelsson...
Sthlm 1979. Konsthögskolan (Grafikskolan). 47 s. Ill, litt

HONGSLO, Arnulf, Papperet och dess kemi. (Grafik, teknik, etik. Sthlm 1981,
33-42) Ill

7.21 INDUSTRIHISTORIA

Hovedbygningen på Alvöen blir museum. (Norges Handels og Sjøfartstidende
4/3 1981)

TALVI, Veikko, Verla fabriksmuseum. Kymmene 1974. 19 s. Ill

THORESEN, G, Bevaring av Klevfos Cellulosafabrik som industrihistorisk minne.
(Norsk Skogindustri 34 (1980): 9, 206-207)

7.3 DEN FÄRDIGA PRODUKTEN OCH DESS EGENSKAPER

LOEBER, Edo G, Felt-side or wire-side outside? (NPH-Nytt 8 (1980): 1, 14)

7.4 BEARBETNING AV PRODUKTEN

EHRENSVÄRD, Ulla, & STENIUS, Lennart, Marmorerat papper, ebru, från äldre
tider. (Svenska forskningsinstitutet i Istanbul. Meddelanden (1980): 5,
49-82) Summary
Även i NPH-Nytt 8 (1980): 4 och i Grafiskt forum 1981:4, 17-23

GARLOCK, Trisha, Papper i USA. (Grafik, teknik, etik. Sthlm 1981, 13-31)
Ill
Om papper som material för konstnärligt formande

Han som laget hundretusen falske sedler. Boktrykker og kaptein Odd Jensen
intervjuet av CC. (Morgenbladet 26/5 1979)

KARLSSON, Kurt K, Ruotsin setelien väärennyksiä Suomessa vuosina, 1820-40.
(Numismaatikko 15 (1979): 4, 131-134)
Om Johan Glas' förfalskningar av penningssedlar i Väsaakoski

RØNNING, Bjørn R, Norges pengesedler og seddelbankenesen inntil 1874. 1.
Sedler utstedt i København. Oslo 1980. 258 s. Ill
Recension Av Haakon M Fiskaa i NPH-Nytt 8 (1980): 2/3, 44-46

STENQVIST, Nils G, Papperet i undervisningen på konsthögskolans grafikavdel-
ning. (Grafik, teknik, etik. Sthlm 1981, 6-12). Ill

9. PAPPER OCH AVNÄMARNNA

9.0 ALLMÄNT

JÖNSSON, B, LARSSON, I, & BENGISSON, C, Konstnärer och brevskrivare kan få
Lessebo att gå med vinst. (Cellulosa 1980:4)
Även i Kemisk tidskrift 92 (1980): 9, 96ff

LOEBER, Edo G, Felt-side or wire-side outside? (NPH-Nytt 8 (1980): 1, 14)

MATTSSON, N-B, & LYDEN, B, Miljontals hyllmeter "papper" /i arkiven/. (Papper
med tryck 1980: dec, 21-23)

THORESEN, G, Emballasjeutviklingen 3000 f Kr—1933 e Kr. (Emballering 10 (1979):
9, 4-5, 22)

9.2 KONSERVERING, RESTAURERING

HALLSTRÖM, Björn, Papperspåpekanden. (Grafik, teknik, etik. Sthlm 1981,
66-70)

NORDSTRAND, Ove K, Chinese double-leaved books and their restauration. (Libri
17 (1967): 2, 104-130)

II. ALFABETISK AVDELNING

Titlarna i förkortad form förtecknas alfanumeriskt. Bestämd och obestämd artikel räknas ej vid filering. Hänvisning sker till den systematiska avdelning som har lägst nummer.

Attelid, T, Då pappersmaskinen kom till Sverige /Klippan/	4.41
-- Önans träsliperi i Trollhättan	4.41
Bager, E, Vattenmärken 1503--1570-talet i Malmö stadsarkiv	3
Balck, J, Dissertatio historica de chartis	3
Bladmark, A & Johansson, S-B, Narrar och vattenmärken	6.14
Ehrensverd, U & Stenius, L, Marmorerat papper, ebru	7.4
Ericson, Harry, Daniel och Samuel från Ösjöfors	4.41
-- Strömshofs handpappersbruk	4.41
Fiskaa, H M, Papir og vannmerker i norske lovhåndskrifter	3
Fliflet, N, Løsning på papyrusgästen	0
Garlock, T, Papper i USA	7.4
Gierlöff, Ch, Alvöen og Fasmerslekten, 1744-1944	4.31
Hallström, B, Papperspåpekanden	9.2
Han som laget hundre tusen falske sedler /Odd Jensen/	5
Handgjort papper. Ett kompendium i papperstillverkning	7.2
Holmström, M, Här gör man ännu papper för hand /Lessebo/	4.41
—, & Tunbjörk, L, I en glänta i mörkaste Småland /Lessebo/	4.41
Hongslo, A, Papperet och dess kemi	7.01
Jenš, G A, /Om S A Klepikov/	5
Juhász, L, München-diplomenes ervervelse og fordeling	6.3
Jönsson, B, Larsson, I, & Bengtsson, C, Konstnärer och brevskrivare kan få Lessebo att gå med vinst	4.41
Karlsson, Kurt K, Gösta Liljedahl in memoriam	5
-- Paperinvalmistuksen historiaa	3
-- Ruotsin setelien väärennyksiä Suomessa vuosina /Johan Glas/	5
-- Två pappersmakarvisor	0

Klang, L, Bråneholm	4.41	
Liljedahl, G, Anteckningar om småländska pappersbruk /Jöransberg/		4.41
-- Filigranologi och psykologi /Röttle/	4.41	
-- Om en intressant svensk vattenmärkessamling /Lewenhaupt/		5
Loeber, Edo G, An Gösta Liljedahl	5	
-- Felt-side or wire-side outside?	7.3	
-- Nita Grönvik död	5	
-- Nita Grönvik tod	5	
Mattsson, N-B, & Lydén, B, Miljontals hyllmeter "papper" /i arkiven/		9.0
Nordstrand, Ove K, Chinese double-leaved books and their restauration		9.2
Rudén, Jan Olof, Datering med hjälp av vattenmärken	6.12	
-- Gösta Liljedahl 22.1.1908-31.10.1979	5	
-- Gösta Liljedahls fond	6.4	
-- Stiftung Gösta Liljedahl für papierhistorische Forschung		6.4
-- Uppgifter för svensk pappershistorisk forskning	6	
-- 6. Tagung der Nordischen Papierhistoriker in Helsinki		6.41
-- 10 Jahre Verein Nordischer Papierhistoriker, NPH, 1968-1978		6.41
Rønning, B R, Norges pengesedler og seddelbankenesen intill 1874		7.4
Skiöld, B, Japanskt handgjort papper	3	
Stengvist, Nils G, Papperet i undervisningen på konsthögskolans grafikavdelning	3	
Ström, Jan, Metallvirans epok är förbi -- nu kommer plasten		7.02
Talvi, V, Verla fabriksmuseum	7.21	
Tarkiainen, K, En utställning om "Papper och vattenmärken"		0
Thoresen, G, Bevaring av Klevfos Cellulosafabrik som industrihistorisk minne	7.21	
-- Emballasjeutviklingen 3000 f Kr -- 1966 e Kr	9.0	
-- Papir	0	
Wahren, E, Att göra papper -- ett yrke med anor	3	
Wasberg, G C, Papirlappen forteller	0	
-- Stavern på 1600-tallet. Dateringen av et kart	6.12	
Winger, Odd, & Sunde, Helge, Alvøen -- enestående kulturmiljøet	4.31	

Witting, E, Gustav Skog 14.5.1897—22.8.1979	5
Voorn, H, Gunpowder, nitre and paper /Fiskeby/	4,41